

Порівняльний аналіз ціннісних орієнтацій як критеріїв соціалізації дітей-сиріт та гімназистів

Ю.В. Маєр. Порівняльний аналіз ціннісних орієнтацій як критеріїв соціалізації дітей-сиріт та гімназистів. Стаття присвячена сучасній проблемі – формуванню ціннісних орієнтацій вихованців дитячих будинків. У статті висвітлено підходи вітчизняних та зарубіжних дослідників до розуміння ціннісних орієнтацій в різний період розвитку психологічної науки. Розкрито поняття ціннісних орієнтацій як найважливішої характеристики особистості та складові її діяльності. Здійснено огляд проблеми ситуації сирітства для розвитку особистості дитини. Представлено результати порівняльного аналізу особливостей ціннісних орієнтацій у підлітків-представників різних умов та форм соціалізації: тих, які виховуються в сім'ях і навчаються в гімназії, та тих, які перебувають в закладах закритого типу, зокрема в дитячих будинках.

Ключові слова: цінності, ціннісні орієнтації, соціалізація, заклади закритого типу, ситуація сирітства, інституалізація, депривація.

Ю.В. Маєр. Сравнительный анализ ценностных ориентаций как критериев социализации детей-сирот и гимназистов. Стаття посвящена современной проблеме – формированию ценностных ориентаций воспитанников детских домов. В статье освещены подходы отечественных и зарубежных исследователей к пониманию ценностных ориентаций в разный период развития психологической науки. Раскрыто понятие ценностных ориентаций как важнейшей характеристики личности и составляющее ее деятельности. Осуществлен обзор проблемы ситуации сиротства для развития личности ребенка. Представлены результаты сравнительного анализа особенностей ценностных ориентаций у подростков – представителей различных условий и форм социализации: тех, которые воспитываются в семьях и учатся в гимназии, и тех, которые находятся в учреждениях закрытого типа, в частности в детских домах.

Ключевые слова: ценности, ценностные ориентации, социализация, учреждения закрытого типа, ситуация сиротства, институализация, депривация.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку психологічної та педагогічної науки зумовлює гостру постановку питання про особливості розвитку особистості вихованців дитячих будинків. Офіційна українська статистика констатує щорічне зростання числа дітей-сиріт та дітей, які залишилися без піклування

батьків. Незважаючи на пропаговані в наш час нові форми роботи, зокрема прийомні сім'ї і патронат, значна частина дітей виховується в державних установах, де і відбувається процес соціального становлення дітей-сиріт.

Наслідком втрати сім'ї, ситуації сирітства є втрата «базової довіри до світу», що може виявлятися не лише в підозрілості, недовірливості, агресивності дитини, а й у формуванні невротичного механізму злиття, що відбивається на подальшому розвитку дитини і перешкоджає формуванню автономності, ініціативності, соціальної компетентності, вмілості в праці, статевої ідентичності тощо.

Сформовані підходи до виховання сиріт, організація життєдіяльності дітей в дитячих будинках в значній мірі засновані на ідеології «Довірливого піклування», ускладнюють процес формування позитивних ціннісних орієнтацій вихованця. В результаті, звикнувши до того, що про них постійно дбають, випускники дитячих будинків, вставши на самостійний шлях, розраховують на заступництво, а не на власні внутрішні ресурси, тому часто губляться в реальних життєвих умовах. Низький рівень сформованості ціннісних орієнтацій у випускників дитячих будинків є причиною того, що значна частина молодих людей потрапляє в кримінальне середовище [9, с. 154-156].

Ціннісні орієнтації є найважливішою характеристикою особистості, складають основу спрямованості її діяльності, відображають ставлення людини до себе, навколишнього світу та до інших людей. Ціннісні орієнтації – ознака соціально зрілої особистості, її життєвої позиції.

Проблема формування ціннісних орієнтацій вихованців дитячих будинків займає одне із найважливіших місць у сучасному науковому просторі та є недостатньо вивченою вітчизняними науковцями.

Актуальність дослідження формування ціннісних орієнтацій дітей-сиріт обумовлена, перш за все, протиріччями між вимогами сучасного суспільства до людини як до особистості, що володіє певними ціннісними орієнтаціями та нестійким, низьким рівнем розвитку позитивних ціннісних орієнтацій у вихованців дитячих будинків; необхідністю формування ціннісних орієнтацій у дітей-сиріт та недостатньою розробленістю методичних рекомендацій з даної проблеми.

Предметом дослідження виступають особливості ціннісних орієнтацій дітей-сиріт, які виховуються у дитячих будинках (на прикладі м. Кривого Рогу).

Метою дослідження є виявлення ціннісних орієнтацій дітей підліткового віку, які перебувають в особливих умовах соціалізації (у закладах закритого типу, тобто в дитячих будинках) та порівняльний аналіз отриманих даних із даними дітей, які навчаються в загальноосвітніх навчальних закладах і виховуються в сім'ях.

Виклад основного матеріалу. Аналіз психолого-педагогічної літератури показав неоднозначність розуміння цінностей і ціннісних орієнтацій. Цінності трактують як категорію, що відображає уявлення людини про належне і визначальне в її діяльності, як реальні факти, джерелом яких є потреби людини (Дж. Дьюї, І. Кант, А. Мейнонг, Г. Спенсер), як суть предмета, явища та їх властивості, які потрібні людям певного суспільства або класу і окремій особистості в якості засобів задоволення їхніх потреб та інтересів, як особистісні смисли (А. Н. Леонтьєв, В. П. Тугарінов) [3, с. 8-12].

Цінність являє собою складне і багаторівневе поняття. Будучи результатом взаємин світу і людини, категорія цінності відноситься до вищого рівня людського буття і не має меж у віковому, гендерному, національному та інших аспектах.

Поняття «ціннісна орієнтація» було введено в соціальну психологію і, ставши предметом вивчення різних наукових дисциплін, також трактується неоднозначно. Ціннісні орієнтації визначаються як певні суспільно значимі установки особистості на ті чи інші види соціальних цінностей (В. А. Ядов) [5, с. 233-237]; як система установок, що виникають в результаті об'єктивації індивідом попереднього громадського або особистого досвіду, як основа мотивації його поведінки, готовності свідомо реагувати в даній ситуації (А. Г. Здравомислов, І. С. Кон, О. М. Леонтьєв, В. М. Мясіщев, Б. Б. Ольшанський); як ставлення людини до об'єктивних цінностей суспільства (Т. К. Ахаян, З. І. Васильєва, Я. М. Гудечек, М. Є. Дуранов, М. Г. Казакіна, А. В. Кир'якова, Б. С. Круглов) [4, с. 56-67].

Проблема розвитку особистості та ціннісних орієнтацій дітей, що перебувають у закладах закритого типу дуже гостро поставила перед науковцями на даному етапі розвитку педагогічної та психологічної науки. Так, А. Айнсворз, Дж. Боулбі, У. Голдфарб, Й. Лангмейер, Р. Ліптон, З. Матейчик, К. Прінгл, С. Прованс, А. Фрейд, С. Хант, Дж. Хілтон, Р. Спітц та інші у своїх дослідженнях змістовно та достатньо глибоко вивчили характер наслідків для дитини її ранньої інституалізації і з'ясували, наскільки ці негативні наслідки відсутності реального і безпо-

середнього контакту з матір'ю і в цілому суттєвої стислості контактів із дорослими можуть бути подолані або хоча б зміксовані на наступних етапах дорослішання особистості.

У вітчизняній психології також більш або менш поглиблено розглядалися особливості розвитку дітей в умовах ранньої інституалізації. Серед таких дослідників ми виділяємо Н. М. Щелованова, Н. Н. Аксаріну, М. Д. Ковригіну та ін., які в Росії та Україні, по суті і підняли проблему наслідків ранньої депривації в умовах несімейного виховання.

Необхідно підкреслити дослідження М. І. Лісіної та її співробітників, які продовжують і сьогодні розробку теорії комунікативної діяльності в дитячому віці, у тому числі стосовно специфічної соціальної ситуації розвитку, в якій опиняється дитина, що виховується в закритих дитячих закладах (А. Г. Рузька, Л. Н. Галігузова, І. А. Залисіна, Т. М. Землянухіна, С. Ю. Мещерякова, Т. А. Фінашина, Е. Л. Фрухт, Л. М. Царегородцева, В. В. Абраменкова, В. А. Петровський та ін.).

Блок власне психологічних робіт, присвячених вивченню особливостей психічного і особистісного розвитку підлітків, які виховуються в інтернатних закладах, виглядає значно скромніше, хоча і тут є цілий ряд експериментальних досліджень, що становлять змістовний інтерес (Є. В. Виноградова, І. В. Дубровіна, М. Ю. Кондратьєв, В. С. Мухіна, Н. М. Неупокоева, А. М. Прихожан, Н. В. Репіна, Л. І. Рюмшина, Н. Н. Толстих, Т. Н. Юферева та ін.). Проте, недостатньо представлені дослідження саме особливостей розвитку ціннісних орієнтацій підлітків (Л. П. Хохлова, Н. Н. Авдеева, О. О. Бодальов, М. М. Обозов, Б. Д. Паригін та ін.), розвиток яких відбувається в особливих умовах соціалізації, а зокрема – вихованців дитячих будинків [8, с.38-46].

Отже, ціннісні орієнтації характеризують загальний підхід людини до світу, до себе, що додає сенс і спрямованість особистісним позиціям, поведінці, вчинкам. Ми розуміємо ціннісні орієнтації як певну систему відносин і установок особистості, що дозволяє освоювати загальнолюдські цінності, пізнавати і покращувати навколишній світ і реалізувати свій особистісний потенціал.

Система ціннісних орієнтацій людини різноманітна, як і система цінностей. Г. В. Мухаметзянова, розглядаючи ціннісні орієнтації з точки зору основних форм суспільної свідомості, виділяє філософські, наукові, релігійні, політичні, етичні, естетичні та моральні ціннісні орієнтації. На думку В. П. Тугаринова, головною цінністю є життя. Він виділяє життєві ціннісні орієн-

тації (орієнтація на здоров'я, радості життя, спілкування з собі подібними). Також існують матеріальні, духовні, професійні та інші ціннісні орієнтації. Своєрідне поєднання ціннісних орієнтацій становить унікальний внутрішній світ людини, є основою його неповторної індивідуальності [9, с. 112-115].

Найбільш розповсюдженою в даний час є методика вивчення ціннісних орієнтацій М. Рокіча, заснована на прямому ранжуванні списку цінностей.

М. Рокіч розрізняє два класи цінностей:

– термінальні цінності полягають у переконанні в тому, що певна кінцева мета індивідуального існування варта того, щоб до неї прагнути;

– інструментальні ж цінності характеризуються переконанням в тому, що певний образ дій або властивість особистості є кращим у будь-якій ситуації.

Цей розподіл відповідає традиційному розподілові на цінності-цілі і цінності-засоби.

Респондентові пред'являється два списки цінностей (по 18 цінностей у кожному списку) або на аркушах паперу за алфавітом, або на картках. У списках випробуваний привласнює кожній цінності ранговий номер, а картки розкладає в порядку значимості. Остання форма подачі матеріалу дає більш надійні результати. Спочатку пред'являється набір термінальних, а потім набір інструментальних цінностей.

З метою визначення ціннісних орієнтацій дітей-сиріт, які перебувають у дитячих будинках, та аналізу і порівняння їх показників із показниками дітей, що виховуються в сім'ях та навчаються в загальноосвітніх навчальних закладах, нами було проведено експериментальне дослідження, основними методами якого були спостереження та метод тестів.

Експериментальна частина дослідження була організована на базі Дитячого будинку № 2, Дитячого будинку № 3 та Дитячого будинку № 4 м. Кривого Рогу і Криворізької гімназії № 49. Дослідженням було охоплено 30 вихованців дитячих будинків, віком від 14 до 16 років (дівчаток – 19; хлопчиків – 11) та 34 учні гімназії (дівчаток – 19; хлопчиків – 15). На етапі діагностики використовувався метод спостереження та методика М. Рокіча «Ціннісні орієнтації». При обробці отриманих даних використовувалися якісні та кількісні, статистичні методи.

Система ціннісних орієнтації визначає змістовну сторону спрямованості особистості і складає основу її ставлення до навколишнього світу, до інших людей, до себе самої, основу світогляду

і ядро мотивації життєвої активності, основу життєвої концепції та філософії життя.

Перший етап діагностування проходив на базі дитячих будинків м. Кривого Рогу. Дослідженням були охоплені три дитячі будинки, які функціонують у нашому місті.

Дитячий будинок – це виховний заклад для дітей, що залишилися без батьків або без їх піклування, а також дітей, які потребують допомоги і захисту держави. До дитячого будинку діти потрапляють після притулків, де вони провели певний проміжок часу. Тому адаптація до умов дитячого будинку проходить значно швидше, після роботи психологів та педагогів з дітьми у притулку. До дитячих будинків потрапляють лише ті діти, які не мають опікунів за законом і впродовж певного часу ніхто не взяв над ними опіку. Після цього дитину має право усиновити будь-яка людина, яка відповідає вимогам, висунутим державою щодо усиновлювачів. У дитячому будинку дитина може перебувати від часу вступу до повноліття.

Діти мають право покидати територію дитячого будинку лише в тому випадку, коли вони навчаються поза закладом або з письмового дозволу директора, якщо дитина має кровного родича, який бере на себе відповідальність за долю дитини на даний проміжок часу. В інших випадках дитина може покидати стіни дитячого будинку лише з вихователем.

Перед проведенням психодіагностичного дослідження нами були проведені бесіди із адміністраціями дитячих навчальних закладів закритого типу, під час яких ми отримували інформацію щодо психічного стану дітей, час їх перебування у конкретному закладі та умови, при яких вони туди потрапили. Результати таких бесід показали, що більшість вихованців дитячих будинків опинились там через неналежне виховання їх батьками, аморальний спосіб життя батьків (пияцтво, наркоманія або знущання над дітьми). Значно менше серед вихованців закладів закритого типу таких, що потрапили туди від самого народження (батьки відмовилися в пологовому будинку) або втратили рідних при нещасних випадках. Необхідно також зауважити, що серед вихованців було немало таких, чиї батьки змушували їх займатися проституцією, жебракувати, та тих, які потрапили до закладу за «актами продажу дітей».

Результати спостереження під час діагностичного дослідження дозволили виявити наступе. Значно відрізняється рівень дисциплінованості, саморегуляції та самоконтролю гімназистів та вихованців дитячих будинків. Виникали певні проблеми

щодо розуміння запропонованих завдань підлітками, які виховуються в закладах закритого типу. Рівень знань дітей-сиріт помітно нижчий. На пояснення ми відводили дуже багато часу та в процесі виконання цих завдань багатьом із них необхідна була додаткова допомога. Це пояснюється тим, що більшість дітей потрапили до дитячих будинків із неблагополучних сімей, де вони рідко відвідували школу, їхнім навчанням та вихованням певний час ніхто не займався. Так, наприклад, у дитячому будинку були підлітки, які погано читали, писали та говорили, поводитися не зовсім коректно, на їх залучення до діагностування було витрачено немало часу і під час проведення діагностування ми вимушені були робити деякі перерви, адже концентрація уваги на завданнях цих дітей не була необхідно високою.

За результатами психодіагностичного дослідження ми можемо зробити висновки щодо видимої різниці в ієрархії цінностей підлітків, що виховуються в дитячих будинках, та тих, хто навчається у гімназії та виховується в сім'ях (таблиця 1).

Таблиця 1

Показники термінальних цінностей підлітків

№ з/п	Термінальні цінності	Вихованці дитячих будинків	Учні гімназії
1	Конкретні цінності	8,5	10,7
2	Абстрактні цінності	10,5	8,2
3	Професійна самореалізація	10,4	9,1
4	Особисте життя	7,8	10

Із таблиці видно, що на першому місці у дітей-сиріт виходять абстрактні цінності та цінності професійної самореалізації, чого не можна сказати про звичайних підлітків, які виховуються в сім'ях. Адже у дітей, що проживають разом із батьками, переважають конкретні цінності та цінності особистого життя. Передусім це можна пояснити тим, що на даному етапі життя за дітей, які проживають та виховуються у дитячих будинках все вирішує, в основному, держава та керівництво дитячого будинку. Тому зіштовхнутися із конкретними цінностями їм майже не випадає нагоди. Вони роблять все, що їм наказують, «живуть за розкладом», мають певні обмеження, вихователі мало прислухаються до думки цих дітей. Поняття конкретних цінностей та місце в житті для таких підлітків ще не є надто відкритим. Вони звикли до того, що за них вже вирішили, хто із ними поряд, як вони живуть, чим вони займаються. Тому на перший план у них виступають абстрактні цінності.

Щодо їх прагнення до професійної самореалізації, то це можна пояснити перш за все тим, що вихованці дитячого будинку потрапили до даного закладу, переважно із сімей, які не могли за законом їх виховувати, батьки яких поводитися аморально та не реалізували себе у житті. Тому такі діти, побачивши життя, хочуть реалізуватися самі, щоб не переживати таку ситуацію знову.

Діти ж із сімей надають перевагу конкретним цінностям, бо завдяки своїм умовам соціалізації вони більш наближені до них та особистого життя. Вихованці закладів закритого типу «поставили» цінність особистого життя на останнє місце. Це можна пояснити також тими умовами, де вони раніше виховувалися. Сироти не до кінця усвідомлюють, що таке родина та її цінність для життя. Адже їх досвід або був скалічений власними батьками, які не дали можливість відчувати усі гарні моменти родинного спілкування та турботу, або ж взагалі, діти навіть не знають, що таке сім'я, бо їх покинули ще в пологовому будинку. Тому особисте життя не є важливою цінністю у підлітків – вихованців дитячих будинків.

Більш докладно термінальні цінності підлітків – сиріт та учнів гімназії представлені в гістограмі (рис.1) :

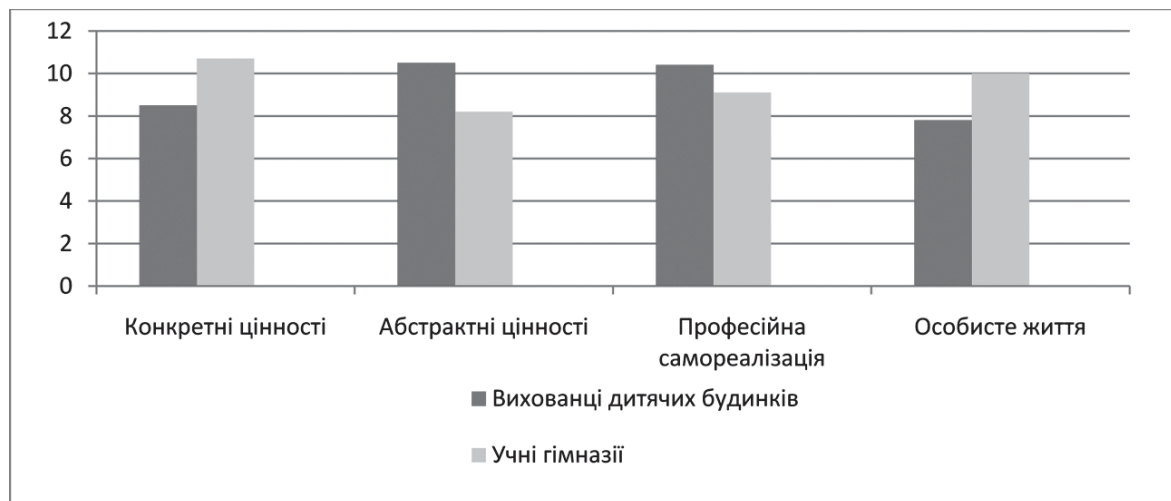

Рис. 1. Показники термінальних цінностей підлітків

Крім термінальних цінностей, виділяють також цінності інструментальні. Аналізуючи показники цінностей за даним критерієм, нами також були виявлені відмінності між вихованцями дитячих будинків та підлітками, які виховуються в сім'ї (таблиця 2).

На першому місці у підлітків-сиріт виступають альтруїстичні цінності та цінності самоствердження. Альтруїзм, як проти-

лежність егоїзму, притаманний вихованцям дитячого будинку саме тому, що їхня соціалізація проходить в умовах групи, тобто такі підлітки завжди знаходяться серед своїх однолітків (в умовах дитячого будинку). Їм з самого початку прищеплюють думку про те, що необхідно дбати один про одного, що кожен із них має рівні права, що за будь-яку витівку відповідатиме вся група. Діти-сироти привчені до того, що у так званій «сім'ї» (групі вихованців) всі однакові, кожен із них отримує однакову «порцію» уваги та піклування. Серед таких дітей панує правило: «Один за всіх і всі за одного». Так, альтруїстичні цінності у підлітків із сімей посідають останнє місце. Причиною цього є те, що більшість із них є єдиною дитиною у сім'ї, тому вся увага батьків та родичів прикута лише до них. Тому вони не вважають, що їх благополуччя залежить від благополуччя всієї групи, їм в більшій мірі притаманний егоїзм.

Таблиця 2

Показники інструментальних цінностей підлітків

№ з/п	Інструментальні цінності	Вихованці дитячих будинків	Учні гімназії
1	Етичні цінності	9,9	9,1
2	Цінності спілкування	9,1	9,9
3	Цінності справи	9,3	11
4	Індивідуалістичні цінності	10,4	9,7
5	Конформістські цінності	8,3	10,1
6	Альтруїстичні цінності	11,1	8,8
7	Цінності самоствердження	10,5	9,9
8	Цінності прийняття інших людей	10,3	9,6

Також слід відмітити таку відмінність між цими двома вибірками, як конформістські цінності. У дітей-сиріт дана група цінностей посідає останнє місце, тоді як підлітки із сімей надають таким цінностям першість. Конформізм проявляється у почутті спільності себе із соціальним оточенням. Оскільки діти-сироти дещо «відірвані» від цього соціального середовища, то цінності ототожнення себе з іншими, «не такими як вони», підкорення прийнятим нормам і правилам, прийнятим у суспільстві, для них не є обов'язковими. У них сформувалися свої правила поведінки і життя в умовах саме їхнього соціального оточення, які вони не бажають змінювати та вважають, що так правильно, що вони не зобов'язані підкорюватися іншим.

Докладніше та повніше система інструментальних цінностей підлітків різних соціальних груп показана в гістограмі (рис.2) :

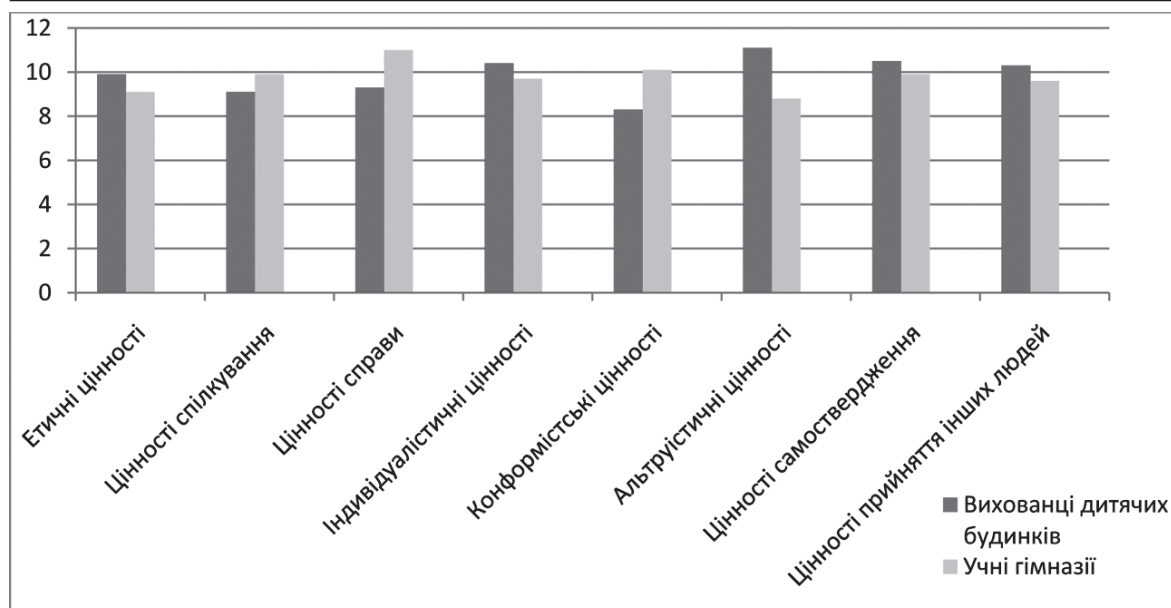

Рис. 2. Показники інструментальних цінностей підлітків

Висновки. З огляду на все вищесказане ми можемо зробити висновок про те, що ціннісні орієнтації у підлітків, які перебувають в особливих умовах соціалізації, тобто в закладах закритого типу (дитячих будинках), та підлітків, які виховуються в сім'ях та навчаються в загальноосвітніх навчальних закладах, мають суттєві відмінності. Це залежить від умов, в яких вони проживають, цінностей, правил і норм, які прийняті в їхньому оточенні та від багатьох інших об'єктивних та суб'єктивних факторів. Проблема ціннісних орієнтацій вихованців дитячих будинків потребує подальшого та більш конкретного дослідження, адже такі діти все ж рано чи пізно опиняються в умовах «реального світу», де є багато того, що їм не відомо, та того, що вони не приймають самі для себе, що лише ускладнює їх міжособистісні стосунки з оточуючими та суспільне життя в цілому.

Список використаних джерел

1. Балакірева О. В. Трансформація ціннісних орієнтацій в українському суспільстві / О. В. Балакірева // Український соціум. – 2002. – №1. – С. 21-32.
2. Косарева Л. М. Ценностные ориентации и развитие научного знания / Л. М. Косарева // Вопросы философии. – 1987. – № 8. – С. 36-42.
3. Лиханов А. Дети без родителей / А. Лиханов. – Москва: Просвещение, 1987. – 271 с.
4. Мухина В. С. Лишенные родительского попечительства. Хрестоматия / В. С. Мухина. – Москва: Просвещение, 1991. – 223 с.

5. Орлова Н.Н. Критерии и показатели сформированности нравственных ценностных ориентаций у детей-сирот / Н. Н. Орлова // Вопросы гуманитарных наук. – 2008. – №4 (37). С.52-55.
6. Орлова Н. Н. Опыт формирования ценностных ориентаций детей-сирот в учреждениях интернатного типа / Н. Н. Орлова // Вестник Костромского государственного университета им. Н. А. Некрасова: Научно-методический журнал. Серия: Педагогика. Психология. Социальная работа. Ювенология. Социокинетика. – 2008. – №2. – С.233-237.
7. Пархимович А. А. Планы и надежды детей-сирот / А. А. Пархимович // Мониторинг общественного мнения. – 2008. – №3 (87). – С. 93-102.
8. Прихожан А. М. Дети без семьи / А. М. Прихожан, Н. Н. Толстых. – Москва, 1991. – 338 с.
9. Шипицына Л. М. Психология детей-сирот / Л. М. Шипицына. – СПб.: Изд-во С.-Петербур. ун-та, 2005. – 628 с.
10. Ярчевский Е. Ю. Формирование социальных ценностей молодежи из числа детей-сирот и детей, оставшихся без попечения родителей / Е. Ю. Ярчевский // Развитие альтернативных форм жизнеустройства детей-сирот и детей, оставшихся без попечения родителей: международный сборник научных статей. Часть II. – Армавир, 2009. – С. 163-168.

Spysok vykorystanyh dzherel

1. Balakirjeva O. V. Transformacija cinnisnyh orijentacij v ukrai'ns'komu suspil'stvi / O. V. Balakirjeva // Ukrai'ns'kyj socium. – 2002. – №1. – S. 21-32.
2. Kosareva L. M. Cennostnye orientacii i razvitie nauchnogo znanija / L. M. Kosareva // Voprosy filosofii. – 1987. – № 8. – S. 36-42.
3. Lihanov A. Deti bez roditelej / A. Lihanov. – Moskva: Prosveshhenie, 1987. – 271 s.
4. Muhina V. S. Lishennye roditel'skogo popechitel'stva. Hrestomatija / V. S. Muhina. – Moskva: Prosveshhenie, 1991. – 223 s.
5. Orlova N.N. Kriterii i pokazateli sformirovannosti npravstvennyh cennostnyh orientacij u detej-sirot / N. N. Orlova // Voprosy gumanitarnyh nauk. – 2008. – №4 (37). S.52-55.
6. Orlova N. N. Opyt formirovanija cennostnyh orientacij detej-sirot v uchrezhdenijah internatnogo tipa / N. N. Orlova // Vestnik Kostromskogo gosudarstvennogo universiteta im.

- N. A. Nekrasova: Nauchno-metodicheskij zhurnal. Serija: Pedagogika. Psihologija. Social'naja rabota. Juvenologija. Sociokinetika. – 2008. – №2. – S.233-237.
7. Parhimovich A. A. Plany i nadezhdy detej-sirot / A. A. Parhimovich // Monitoring obshhestvennogo mnenija. – 2008. – №3 (87). – S. 93-102.
 8. Prihozhan A. M. Deti bez sem'i / A. M. Prihozhan, N. N. Tolstyh. – Moskva, 1991. – 338 s.
 9. Shipicyna L. M. Psihologija detej-sirot/ L. M. Shipicyna. – SPb.: Izd-vo S.-Peterb. un-ta, 2005. – 628 s.
 10. Jarchevskij E. Ju. Formirovanie social'nyh cennostej molodezhi iz chisla detej-sirot i detej, ostavshijsja bez popechenija roditel'ej / E. Ju. Jarchevskij // Razvitie al'ternativnyh form zhizneustrojstva detej-sirot i detej, ostavshijsja bez popechenija roditel'ej: mezhdunarodnyj sbornik nauchnyh statej. Chast' II. – Armavir, 2009. – S. 163-168.

Y.V. Maier. Comparative analysis of value orientations as criteria for the socialization of orphans and schoolchildren. The article is devoted to the modern problem of the formation of orphans' value orientations. In the article the approaches of domestic and foreign researchers are explained. The concept of value orientations as the most important characteristics of the individual components and its activities, the history of the study of value orientations in psychological science is revealed. The interpretation of values is analyzed as a category that reflects the idea of the person about the proper and determinative in his activity as facts that are linked to human needs, as a core subject, events and their properties that are necessary for people of a particular society or class and the individual as a means of their needs and interests as personal meanings. The survey of the problem of the orphanage situation is made for the development of the child's personality. The work of psychologists and teachers was directed to the study of the personal characteristics of orphans and the influence of orphan's situation on the further development of the human psyche. An observation was held during a diagnostic study to identify the discipline, self-control and self-regulation of orphans and schoolchildren. There are the results of the comparative analysis of the characteristics of adolescents' value orientations in different conditions and forms of socialization: those who are brought up in the families and study at gymnasiums and those who are in the closed type institutions, including orphanages.

Key words: values, value orientations, socialization, closed type institutions, orphanage situation, institutionalization, deprivation.

Отримано: 28.12.2013 р.